

„Špunte, nebaví tě zákazy ?“

Renáta Humlerová

OBSAH

SEZNÁMENÍ SE SPECIÁLNÍ MATEŘSKOU ŠKOLKOU

Prostředí postižených dětí

Beruška

ZÁKAZY JAKO OBECNÁ PRAVIDLA

(Funkce zákazů; Zákazy zdravých, zákazy postižených;

Ovoce, které nejvíce chutná)

ZOBECNĚNÍ

(Nutné zlo nebo přirozenost ? ...je zase pátek)

SEZNÁMENÍ SE SPECIÁLNÍ MATEŘSKOU ŠKOLKOU

Prostředí postižených dětí

Je pátek, šest hodin ráno. Stojím před budovou Arpidy, kam chodím každý týden na praxi. Arpida je společnost pro rehabilitaci zdravotně postižených dětí a mládeže v Českých Budějovicích. Její součástí je Soukromá speciální mateřská škola, Soukromá speciální základní a zvláštní škola, Speciálně pedagogické centrum, Soukromá školní družina při speciální škole a Středisko pro volný čas dětí a mládeže. V tomto dětském centru funguje nestátní zdravotnické zařízení, ve kterém pracují odborní lékaři (pediatr, dětský neurolog, rehabilitační lékař a ortoped), dětská sestra a rehabilitační pracovnice. Dětem je v době pobytu ve škole či školce poskytnuta rehabilitační, logopedická a psychologická péče. K rehabilitačním účelům zde slouží bazén, vířivá lázeň, laser a parafin. Tuto léčbu využívají maminky s dětmi z různých míst republiky, které jsou v Arpidě ubytovány na 2 - 3 týdny. Nedaleko Arpidy byly vystavěny stáje pro koně, které se tak staly možnou léčbou (hipoterapií) i zábavou. Velice často jsou v tomto dětském centru pořádány zábavné programy, kterých se účastní postižené i zdravé děti z celého okolí. Mnoho postižených našlo v této příjemné budově pracovní uplatnění. A vlastně i já, spolu s dalšími 20-ti studenty, jsem zde našla místo své praxe. Každý pátek tedy klepu na dveře mateřské školky a vcházím ...

Beruška

Mateřská školka tvoří jedno křídlo celé budovy. Jsou zde dvě třídy - Beruška a Včelička. Každá třída má přibližně šest až sedm dětí. (Kája - lehká mozková dysfunkce, lehká dětská mozková obrna, Lukáš - lehká mozková dysfunkce, hyperkinetický syndrom, výrazné opoždění řeči, Vlastík - astma, Anička - po operaci meningomyelokézy, parciální inkontinence, Martin - těžká skolioza, deformace hrudníku, hospitalismus, deprivace, Tomáš - dětská mozková obrna, kvadruparéza, zraková vada). Zvláštností skladby dětí ve třídě je integrace dětí lehce mentálně retardovaných s dětmi s intelektem v rámci normy, avšak s vážným somatickým postižením. Tato integrace vyžaduje zvýšenou péči, a proto jsou v každé třídě dvě paní učitelky.

Atmosféra ve třídě je spíše rodinná a i zařízení tříd připomíná krásný dětský pokoj. Třída totiž není čtvercového ani obdélníkového tvaru, ale je to jakýsi „nepravidelník“, který vytváří mnoho koutků, jejichž samostatnost a atypičnost je dokonale využita. I ned u dveří je malý domeček, do kterého se lze schovat, vedle koutek - kuchyňka se vším vybavením, pak je obývací pokoj, garáž s auty, malé poličky plné hraček a další výklenek, plný velkých plyšových zvířátek, míčů a stavebnic pro rozvoj jemné a hrubé motoriky. Uprostřed je stůl a pár židlí, které tvoří jídelnu. Každá třída má stejný rozměr, ale jiný tvar i vybavení. Ve školce jsou kromě

velkých umyvadel, záchodů a věšáků, také malá umyvadla, záchody, věšáčky a lavičky. Toto zmenšení všeho vybavení má samozřejmě svůj účel - vést děti k samostatnosti a zbavit je závislosti na pomoci dospělých. Vždyť přeci - děti chodí do školky, aby se něčemu naučily, aby mohly začít chodit do první třídy a pak aby se staly velkými. To je však mnohem složitější a nezávisí to pouze na skutečnosti, že se umím sám vyčurát. To snad ani takovým problémem není, ... ale co třeba povinnost vyčurát se v deset hodin. Nechce se vám? ... a potom přicházejí zákazy.

ZÁKAZY JAKO OBECNÁ PRAVIDLA

Skutečnost, že matka dá své dítě do mateřské školky, je dnes naprosto normální. Školka může být jakousi přípravou na nástup do školy, se kterým přichází pojem kolektiv, osvojování si svých vlastních rolí a učení se pravidlům chování. Ano, pravidla chování - tím by se dalo nazvat prolínání se dvou světů, světa dětského a světa dospělých. V mateřské školce se děti setkají nejen se svými vrstevníky, ale také s paní učitelkou, která se pro ně často stává malým problémem. Neplní totiž funkci matky ani kamarádky - a to je pro děti nepochopitelné. Postupem času poznají, že nemohou říkat: „Paní učitelko, podej mi, prosím tě, tu tužku ...“ a že si ve školce nemohou dělat, co chtějí. Mateřská školka má totiž svůj řád, který je třeba dodržovat. **Řád, který tak často dává podněty k zákazům a příkazům.**

Když řeknete dětem, aby se před obědem vyčuraly, můžete se setkat s protesty v podobě otázky našťvaného Lukáška: „A proč bych měl jít čurat, když už jsem byl večera ...?“ ... a půl hodiny nato se při poledním spánku počurá. Čurání v mateřské školce je velice aktuální a téměř všechny děti jej pocítují stejně. Např. když se má spát, potřebují všichni čurat, a když mají jít všichni na záchod, tak se vždy najdou alespoň dva, kterým se zrovna nechce.

Jako třeba Martin ... přicházím a vidím, že Martin stále stojí nad záchodem, ruce v bok a čeká (už asi pět minut). Já: „Tak co Martine, už to bude?“ Martin moc nemluví, takže moji otázku ponechá bez odpovědi. Já: „Tak co, Martine, bude to už? Rychle se vyčurej, ať už můžeš zpátky do třídy. Viš přece, že bude svačina?“ Martin kývne. Já: „Nechceš přeci, aby ti děti vypily čaj a snědly svačinu?“ Martin: „Ne.“ Najednou se začíná oblékat a na to já okamžitě reaguji větou: „Tak to teda ne, chlapečku, hezky se vyčuráš jako všechny ostatní děti.“ (Vzhledem k tomu, že je ve třídě málo dětí, máme přehled o tom, kdo na záchodě byl a kdo ne. Stává se totiž, že se pak děti v době spaní courají na záchod a nebo se pomočí). Martina jsem zase svlékla a prisunula jsem si stoličku, se slovy z pohádky o drakovi: „Kdo počká, ten se dočká.“ A dočkala jsem se za pár sekund. Řád zůstává řádem. A příště půjdou zase čurat všichni. Bez čekání a bez odmouvání.

Nebo takový bazén. Voda je prý radostí pro děti. Ale jak se zdá, tak ne pro všechny. Určitě ne pro Tomáška, který se jednoho pátečního dopoledne rozplakal ... „Né, maminko, né ..., já nechci do bazénu ...“ „Tomášku, tak nepůjdeš,“ říká maminka a světuje se mi, že neví čím to je, ale že poslední dobou nechce Tomášek ani do vany, že se moc vody

bojí. Nahlas říká: „Tomášku, až půjdete do bazénu, přijdu se na tebe podívat.“ Tomáškoví tečou slzy a když si za chvíli začal s dětmi hrát, tak říkám, že s ním do bazénu půjdu. Jdeme do bazénu. Beru si Tomáška, vezu ho ve vozičku a nesu s sebou zelené vodní brýle, aby mu nestříkala voda do očí. Neustále na něho mluvím, společně se sprehujeme, držím ho v náručí a říkám: „Tak, sprchu vypneme a utíkáme do bazénu, jo?“ Tomášek: „Jo.“ Přicházíme k bazénu, navlékám Tomáškoví kruh a u toho povídám: „To jsem teda zvědavá, jak nám tu vodu támhle ten pán v těch bílých kalhotkách namíchal.“ Lezeme do vody a sotva omočím první část těla, volám: „Teda, Tomášku, dneska je ta voda super. Dneska je teploučká, viď?“ Tomášek leze do vody a říká: „Jo.“ Já: „Tak, Tomášku, hezky pomaloučku. A pěkně kopej nožičkami, ať se nám brzy uzdraví. Jen ať se na nás přijde maminka podívat.“ Tomášek po chvíli opravdu kope nožičkami, má na očích zelené vodní brýle a usmívá se tak, aby mu nestříkala voda do očí. Skoro to ani není úsměv, je to takový usměvavý škleb. Usmívá se i paní učitelka, přichází a ptá se: „Tak co, Tome, není to paráda?“ A Tomášek opakuje: „Je to paráda, dneska nám tu vodu pán dobře namíchal ... - je to pa-rá-da ...“ Splnění této řádové povinnosti se nakonec stalo příjemným zážitkem.

Takových příjemných prožitků připravují paní učitelky mnohem víc. Dítě ale často nechápe, že když mu vezmete z ruky medvídku s jedním okem a vedete ho do domečku, kde se za chvíli bude hrát pohádka, tak že mu tím chcete dokázat, že perníková chaloupka je také pěknou zábavou. Váš pravý úmysl pozná tehdy, když se jeho stýskající oči, hledající medvídku s jedním okem v hromadě hraček, zabaví hrou. A tak takové plnění řádu může být někdy něčím moc pěkným.

Mnohé zákazy jsou malými krůčky ve výchově. Zákazy v rámci výchovy, to jsou zákazy něčeho, co není správné, co se nesmí a co by se nemělo. Malé dítě nemá cit pro chvíli, kdy na něj může něco spadnout, kdy si rozbije nos, nebo kdy moc ublíží někomu menšímu než je on. „Tam nechod, tam nesmíš. Nech to, polož to, vrať se...“ - to vše jsou věčné zákazy, bez kterých by snad ani dítě nebylo dobře uchráněno a vychováno. Kdo z rodičů vychovává dítě, aniž by mu špatné zakázal? Kdo z nich nepokárá, neokřikne, nepohroží ...

Malé děti jsou velice živé a dovádivé. Běhání, skákání a praní - to je svět dětí. Ne vždy uplatňují svou živost na správném místě. Příklad Aničky na vozíku ... „Tak děti uklízíme. Martine, Lukášku ...“ Děti neuklízí. Tomáš: „A proč máme uklízet?“ Paní učitelka: „Protože za chvíli bude oběd. A hlavně - tohle všechno vidí čert s Mikulášem a nic nám nepřinesou.“ Děti začaly uklízet. Kája: „Já tu dneska nebudu spát.“ Anička: „Lukáši, Lukáši ... Lukáši!“ Lukáš drží její vozík a jezdí s ním. (Anička je po operaci nohou a nikdo se jejich nožiček nesmí dotýkat. Ani paní učitelky, proto sedí celý den ve vozičku). Paní učitelka zakazuje: „To nesmíš, to nikdo nesmí!“

Nebo příklad Lukáška, který si sám nedokáže hrát, bere dětem hračky a mlátí je. Děti se ho bojí. Pozorují ho. Jde od dítěte k dítěti a bere hračky. Bezbranný Martin, když ho vidí, tak už volá: „Lukášu, Lukášu! Jdi pryč!“ A bojí se. Jdu k Lukášovi a snažím se ho zabavit hračkou. Ta pro něho však po chvíli ztrácí význam. Paní učitelka: „Tak děti, uklízíme, bude oběd.“ Všichni uklízejí, Tomášek ohlašuje, že ještě doveze

cement na stavbu. Ozývá se: „*Au, au!*“ Martin volá. Lukáš mu vzal hračku a ještě ho s ní přetáhl. Jdu a dělám pořádek. Vedu Lukáše ke stolku se slovy: „*Tak bude oběd, všichni se posadte a budeme jako myšky.*“ **Věta, že zákazy ve výchově jsou omezením ve správném směru, je pravdivá.**

A že jsou zákazy výsadou pouze dospělých? Opak nám jednoho dne potvrdila Anička ... Připravujeme si program na vánoční besídku. Všichni sedíme kolem Aniččina vozíku a Anička hraje na flétnu. My učitelky, na chvíli odcházíme na chodbu podívat se na některé výrobky dětí. Povídáme si a ve třídě je nezvyklé ticho. Jdu se podívat, nakouknu a vidím ... Všichni sedí na židličkách, Anička zády k nám, drží v ruce flétnu a najednou vykřikne: „*Ticho! Ticho tady bude! Sedněte si, ruce za záda. Ticho! A můžete mě poslouchat!*“ Zapíská kousek písničky, pak to zkazí a řekne: „*Jé. To nevadí. Ruce dozadu, opřete se a ticho!*“ Všechny děti pozorně sedí a poslouchají jak hodinky. Anička znovu začne pískat, znovu to zkazí a znovu napomíná. Děti plní přesně její povely. Přichází paní učitelka a říká: „*Teda Aničko, ty nás tady ani nepotřebuješ. Tak my tady děti, máme novou paní učitelku...*“ Anička sedí a z očí jí kouká, že je asi moc ráda. Anička: „*Já budu učitelka.*“

Říkám si, kde se v Aničce vzala taková velitelská chvílka. Je vždy moc poslušná a tichá. Je opravdu jejím přáním, být paní učitelkou, nebo chce pouze napomínání „oplácat“ někomu jinému? Je velice chytrá a čiperná, svou inteligencí přesahuje téměř všechny děti ve třídě, proto se možná cítí být silnější. Nebo má potřebu pomoci jim a nahrazuje paní učitelku? Možná musí doma poslouchat a nemá možnost se samostatně projevat ...

Děti často napodobují dospělé, hrají si na doktory, na prodavačku, nebo na tátu a na mámu, jako Tomášek s Kájou. Kája jezdí s nákladákem, já jsem pán u benzíny a Tomášek je Kájova manželka. Sedí o dva metry dál u stavebnice. Kája přijede. Já: „*Dobrý den pane. Chcete benzin nebo naftu?*“ Lukáš: „*Benzín, dva a půl.*“ Dělam jako že čerpám benzin a říkám: „*43,50.*“ Kája: „*Jé, já jsem si zapomněl doma peníze. Počkejte.*“ Odejde za manželkou a říká Tomášovi: „*Mámo, dej mi na benzin.*“ A Tomášek odpoví: „*Nedám ti ani na benzin, ani na pivo.*“ Hráti si na dospělé, to jsou dětské hry, ve kterých se objevuje tolik pravdy. Děti opakují, co slyší doma a tak často bývá velká legrace. **I v dětských hrách jsou uplatňovány zákazy, napomínání a kárání.** Je to jakási malá příprava na dospělost, na roli mámy, táty nebo paní učitelky. Možná je to jakýmsi vyvažováním ... táta je větší a starší, proto mě pořad napomíná ... budeme si hrát. Teď jsem já větší, a proto budu já napomínat.

Zákaz je vlastně pro dítě nejjednodušší formulací pravidla. Mělo by se jej naučit znát a dodržovat. V případě porušení pevně stanoveného pravidla (např. nesahat Aničce na nožičky) přichází napomenutí, někdy i trest.

Pracovníci ve výchovných zařízeních mají podmínky k výchově poněkud zliženy. Je evidentní rozdíl mezi výchovou ústavní a rodinnou. Doma svému dítěti vysvětlíte, že to, co právě teď udělalo, se nedělá. Když to udělá podruhé, zakážete mu to. Pořetí možná dostane vynadáno a pak výprask, který je asi metodou nejúčinnější. Ve školce si moc dobře rozmyslíte, jakou variantu zvolit, aby se neminula účinkem. Jedno však víte předem - výprask to nebude. V instituci se velice těžko uplatňují individuality, protože povaha institu-

ce je charakterizována obecnými pravidly, na která si dítě musí zvykat. Když dítě začne navštěvovat mateřskou školu, vstoupí do zařízení, ve kterém se musí podříditi již výše zmíněnému řádu. Běžnými činnostmi, hrami a povinnostmi se vytvářejí **obecná pravidla**, která musí děti respektovat. Děti si přeci ve školce nemohou dělat co chtějí. A právě proti sobě stojící myšlenka dítěte, pro které je zdánlivě všechno dovoleno, a paní učitelky, která se řídí obecnými pravidly, je důvodem k omezování a bránění dětským myšlenkám a hrám.

Snahou dospělých často bývá dětský svět se světem dospělých spojit, nebo alespoň přiblížit. A tím napomínáním: buď v bazénu, nestříkej, vyčurej se a buď tiše ... tím přece dospělí nechtějí omezovat dětské hry a nápady. Snaží se děti naučit určitá pravidla chování. Něco jim ukázat, něčemu je naučit, vysvětlit...

Paní učitelka řekla dětem: „*Tak, děti, půjdeme zpívat.*“ Tomášek: „*Já nemůžu.*“ Paní učitelka: „*Tomášku a proč nemůžeš?*“ Tomášek: „*Já jedu na chatu pro písek, abych mohl dostavit garáž.*“ Paní učitelka: „*Tomášku, zaparkuj s autem, pak chatu dostavíš, až si zapíváme.*“ Když řekla, aby šel Tomáš s ostatními zpívat, tak tím nemyslela vyvést ho z jeho vlastního světa. Určitě nechtěla, aby zahodil auto a už nikdy nejel pro písek. Pouze si přála, aby šel s ostatními zpívat, aby si nehrál sám ... aby třeba on sám nevystoupil ze svého světa a nezjistil, že všichni jsou pryč a zpívají a on nezpívá. Není to nadřazené učitelčino chování: „*Pojď zpívat, teď hned!*“ Naopak. Vždyť ona sama větou: „*Zaparkuj, až si zapíváme, pak chatu dostavíš,*“ vstupuje do jeho světa a pak teprve oba vystupují a jdou zpívat. Oba světy se tedy prolínají a postupem času začínají splývat, protože i paní učitelka si občas zahraje na babu a i dítě dokáže dospělému něco zakázat. Výsledkem je zobrazení dvou světů v jednom.

Uvažováním nad zákazy vás určitě napadne otázka: „*Mohou být i jiné způsoby, jak stanovit pravidla?*“ Já odpovím: „*Nevím, opravdu nevím, zda je účinnější dítěti přestupky zdlouhavě vysvětlovat.*“ Stačí přece říci: „*To nesmíš!*“ a dítě ví, co to znamená. Napomínání je součástí jejich života a oni je možná ani neberou jako omezování.

V zákazech se objevují dva póly. První pól je charakterizován skutečností, že zákazy nejsou vždy nutné a správné a ne vždy vycházejí z činnosti dítěte. Vycházejí z naší nálady, z naší netrpělivosti a nečinnosti. Zkrátka nejsou na svém místě. Druhý pól je opakem. Opravování špatných činností, zakazování z důvodu ochrany dítěte, vysvětlování, upozorňování a kulturní zákazy ... Paní učitelka: „*Kájo, neutírej si ty nudle do rukávu. Tobě maminka nedala kapesník?*“ Kája: „*Dala.*“ Paní učitelka: „*Tak si ho vyndej a vysmrkej se. Podívej na ten svůj rukáv, ostudo jeden. To tě moc maminka doma nepochválí.*“ Zákaz „*neutírej si nudle do rukávu*“ je pravda zákazem kulturním.

Nebo když říkám Aničce: „*Aničko, řekni doma mamince, ať ti vyčistí ouška,*“ tak tím chci pouze říci, že to pravděpodobně tento týden maminka moc nestihla a že by to měla napravit. A proto také na Aničky otázku: „*Proč bych to měla mamince říkat?*“ odpovídám, že není pěkné mít špinavá ouška, protože je mají špinavá jenom Šmudlové.

Mezi prvním a druhým pólem je jakási **neurčitá zóna**, která dává dítěti na výběr. „*Kájo a nechceš si vzít radši auto?*“ Kája: „*Ne, já bych chtěl ven.*“ Paní učitelka: „*Pojď ke mně*

Kája. Podívej se, jaká je venku velikánská zima. To bychom mohli také nastydnout. Co kdybychom si radši postavili komín?" Kája se ještě chvíli dívá z okna a pak říká: „*No, když je tam ta zima, tak to máte, paní učitelko, pravdu. Pudem rači na ten komín.*“ Kája měl vlastně možnost výběru, ale paní učitelka ho přesvědčila, přestože věděla, že stejně ven nepůjde, aby ven nechodil. Nenařadila mu: „*Tady budeš.*“ Nabídla mu možnost sám si vybrat. Zdá se být tedy neurčitá zóna jednou z možností jiného stanovení pravidel? Možná je to „zlatá střední cesta“, jak se říká.

Zakazování zdravým a zakazování postiženým ... Jsou rozdíly mezi těmito zákazy? Ano, určitě ano. Postižené děti mají určitá omezení v činnostech, právě z důvodu jejich zdraví. A tak se nesmí účastnit některých her a činností, které by jim mohly škodit. Možná více než zákazy jsou v tomto případě uplatňována napomenutí. „*Martine, nehrb se, vždyť budeš mít ta zádička ještě horší.*“ Martin se narovná a kouká. Paní učitelka: „*Pojď, zacvičíme si, trochu si ta zádička narovnáme, aby nás nebolely.*“ Chvilku cvičí a pak si jde zase Martin hrát. Po pěti minutách už zase slyším učitelčin hlas: „*Martine, ty mne vůbec neposloucháš. Sedni si pořádně! Ták, ... správně.*“ Nezdá se, že by Martin chtěl mít hrbatá záda. Má těžkou skoliozu a cvičí několikrát denně. Hrbit se je však pro něj pohodlnější a tolik se soustředí na práci, že na rovná záda úplně zapomíná.

U zdravých dětí mají rodiče tendenci naopak popostrkovat k náročnějším činnostem. Těší je pak, když je děti zvládnou. A když ne, provokují větou: „*No, ty jsi teda posera.*“ Takovou větu bychom nemohli postiženému říci. Vždyť bychom tím mohli upozornit na jeho postižení, na něco, co on sám nedokáže, ale ostatní ano.

Když víme, že je postižené dítě omezeno v mnoha směrech, tak bychom mu nikdy neměli zakazovat oblíbené činnosti.

Postižené i zdravé děti potřebují slyšet pochvalu ... Paní učitelka: „*Tak, Tome. Stoupi si na nožičky a budeme chvilku chodit.*“ Tomášek: „*Já nemůžu, protože nechci.*“ Paní učitelka: „*Neodmlouvej a hezky si stoupi.*“ Pomáhá mu a u toho říká: „*No vida, takový šikovný kluk, takhle krásně umí stát a on by pořádně jenom seděl, rošťák jeden.*“

Existují rozdíly mezi výchovou postiženého a zdravého dítěte, a proto platí i zákazy určené pro postižené a zdravé. A tady se právě dotýkáme otázky **integrace**. Zařadit totiž postižené děti do společností zdravých dětí je oboustranně prospěšné. Zdravé děti se učí pomáhat druhým, hrát si s nimi a má to pro ně velký význam do života. Postižené děti mají kolem sebe život a snaží se být stejně dobrými a šikovnými jako ti zdraví. A tak si vlastně navzájem pomáhají a vzájemně se doplňují. Vlastík, který má „pouze“ astma, je intelektově nadprůměrný, také Anička i Kája jsou velice bystrí. A tak je pozvednuta úroveň třídy. Hry, které jsou pro děti určeny, jsou voleny tak, aby uspokojily možnosti fyzicky zdravých a aby rozvíjely vývoj postižených. A dětem nepřipadá divné, že všichni se točí sami dokolečka a že Tomášovi musí někdo pomáhat a že Anička se točí do kolečka na vozíčku. Ona třeba příště odpoví první na nějakou otázku, bude něco znát, a nebo zahráje na flétnu. Všichni mají z her radost a pohybují se tak, jak mohou. Jsou k sobě milí ...

Jednou k nám paní učitelka z vedlejší třídy přivezla malého Honzika, který je ležící. Má krásné oči, světlé vlasy, ale

jeho postižení je jedním z nejtěžších. „*Tak, Honziku, ty jsi k nám přišel na návštěvu, no, to jsi hodný.*“ Vyndává ho opatrně z vozíku a chvíli ho chová. Všichni sedí kolem. Pohladí ho po hlavě a říká: „*No, ty máš ale krásné vlasy.*“ Honzik se usměje. Jdu se s Honzikiem přivítat a také ho pohladím po vláskách. Děti sedí, ani nedutají. Najednou Honzika pohladí Anička, Martin a nakonec i Kája, který po mně opakuje s přehnanou intonací: „*Honziku, ty máš ale krásné vlasy.*“ Sedím, mlčím a dívám se Honzíkovi do jeho hnědých očí... dívám se do jeho očí a přemýšlím nad tím, že zrovna on je ten, který pomáhá dětem otvírat oči a srdce a učí je dívat se na svět z lehu. Takovým dětem bychom ani neměli zakazovat. Zbývá „pouze“ zachránit jeho pocity samoty a být stále s ním.

Zákazy zdravých a postižených dětí mají ještě jeden důležitý rozdíl. **V zákazech postiženým se totiž někdy objevuje postižení samotné a bývá velice často zřejmé.** Paní učitelka: „*Děti, dávejte pozor s tím míčem na Aničiny nožičky.*“ Nebo příklad z bazénu... Všichni jsou v bazénu a Kája s Martinem po sobě stříkají. Voda stříká až ke mně a k Tomáškoví. Tomášek dnes nemá brýle, a proto musíme dávat na jeho oči pozor. A tak hned kluky napomínám: „*Kluci, nestříkejte. Tomášek dneska nemá brýle.*“ A z těchto příkladů vlastně také poznáváme, že nějaká skupina zákazů může charakterizovat postiženého. Některé zákazy se totiž vztahují pouze k jednomu postižení, tudíž k jednomu dítěti. (Aničiny nožičky, Tomášková očička).

Neustálé zákazy a napomínání jsou typické pro Lukáše. Nebývá v pátek moc často ve školce, ale když zde je, stojí to za to. Lukáš nikdy nechodí do bazénu. Nevyjadřuje se verbálně, ale svými pohyby dává velice najevo, jak moc si stojí za svým. Dnes ho opět lákám do bazénu, on otvírá pusku a široce rozhazuje rukama. Po deseti minutách přemlouvání Lukáše vedu do brouzdaliště. (V brouzdališti je dětem voda po kolena a mají tam mnoho hraček.) Lukáš v brouzdališti přímo řadí. Sedím s ním ve vodě a přesto, že jsem metr od něho, neustále ho napomínám: „*Nelej tu vodu z takové výšky. Nesahej na Martina a nech ho, ať si hraje. Lukáši, copak to se dělá? Pojď sem a tady si sedni.*“ Lukáš nereaguje. Moje zákazy, připomínky a napomínání nebere. Nevadí mu, že sedím za ním, už zase bere lodičku, nalévá ji vodou a pokouší se ji vylít Petrovi na hlavu. Zastavím ho: „*Lukáši!!*“ A myslím si, ten Lukáš... Někdy tedy bývá v zákazech postižení zřejmé.

Platí také, že **můžeme poznat dítě podle určitých porušovaných pravidel?** Obávám se, že ne. Nesetkala jsem se v této školce s dítětem, které by neustále přestupovalo stejná pravidla. Obecná pravidla, která se nevztahují k postižení, platí pro všechny. Platí pro všechny, a proto každý, kdo tato pravidla přestoupí, je pokárán bez ohledu na postižení.

Jak vůbec berou děti své postižení? Mnoho záleží na rodičích a hlavně na matce. Matka má poslání své dítě dobře vychovat. Je to takový malý domácí úkol od Boha. Přijmout své dítě takové jaké je a věnovat mu všechnu svou péči a lásku. Ať se dítě narodí zdravé nebo postižené, je stále dítětem své matky. Bohužel mnoho rodičů se nedokáže s handicapem svého dítěte vyrovnat. Dělají, jako by žádné postižení neexistovalo, a tím zvyšují nároky na dítě, které má omezené možnosti. Pak se k vrozenému handicapu přidružují psychické problémy. Dítě se např. obviňuje, sebelituje - a tím se naruší jeho vztah k ostatním lidem.

Příkladem špatného přijetí handicapu dítěte je např. Lukáš. Lukáš je případem, u kterého je evidentní, že část jeho postižení by už dávno neexistovala, kdyby nebylo špatných vztahů v rodině. Snad i jeho postižení vychází ze zanedbanosti v těhotenství a špatného psychického stavu matky. V poslední době se stává, že když si pro Lukáše přijdou rodiče, tak ve chvíli, kdy je vidí, začne plakat a nechce s nimi jít domů ... *„Tak a jsme po obědě. Martine, máš tady maminku. Vezmi si svetrík a můžeš jít.“* Postupně děti odcházely. Z okna jsem viděla, že se blíží Lukášovi rodiče. Podívaly jsme se na sebe s kolegyní v očekávání Lukášovy reakce. Rodiče dorazili. Zaklepalí a maminka se usmívá. Lukáš, sotva ji spatřil, začal plakat a chytá se paní učitelky za ruku a schovává se za ni. Další pláč. Lukáš musí s rodiči odejít.

Na tomto příkladu vidíme, že ne každá matka vychovává své děti se stejným nasazením a péčí. Je samozřejmé, že Lukáš si na kolektiv zvyká, ale pobyt v rodině ho vrací zpět do původního stavu. Nehrát si, ubližovat, nechápat ... Nedokáží si představit, co z Lukáše vyroste. Už dnes není skoro zvládnutelný, mnoho věcí nechápe. Je nejproblémovějším dítětem a v jeho případě je vyloučeno, že by se např. s ostatními koupal v bazénu. Je fyzicky zdatný a již ve svých čtyřech letech dokáže svou sílu využít ve svůj prospěch a prosazení si své vůle. V bazénu byl pouze jednou, násilím a s kruhem. Po pěti minutách křiku se mu tam zalíbilo, nechťel ven. Když ho pak zas násilím z bazénu dostali, tak se rozběhl a bez kruhu chtěl skočit zpět do hlubokého bazénu. Neví tedy snad ani, že by se mohl utopit. Neví také, že nesmí strkat dětem hlavu pod vodu. Vysvětlujeme mu to, ale on to nechápe. Nedokáže ani pohládit, možná proto, že trpí hyperkinetickým syndromem, možná proto, že ho doma nikdo nehladí... Ale on musí chodit každé odpoledne ze školky domů ... neví, kam by šel, **je přece dítětem své matky** ... Bohužel zdá se, že v jejím příkladu výchovy je využíváno více trestů než zákazů, křiku než domlouvání a žádné vysvětlování ... i to je výchova. A tak poznáváme, že ne každé spojení výchovy se zakazováním je vždy tou správnou cestou k dokonalosti.

Někdy se stává, že dětská upovídanost a zvědavost přesahuje určitou hranici. Touto hranicí myslím chvíle, kdy **dítě vystupuje ze svého dětského světa** a v moment nejméně příhodný **se začne zajímat o rozhovor dospělých**. Lidově tomuto jevu říkáme „strkat nos do toho, do čeho mu nic není“ a velice často to ještě komentujeme větou spíše symbolickou, nad kterou se pousmějeme: *„Když se dva dospělí baví, tak děti soupají nohama.“* Když takové dítě vstoupí do rozhovoru dospělých, občas po nich zopakuje nějakou tu větu, ještě si samo přisadí svou myšlenku a přivlastní si věc, která vůbec není jeho, tak vznikají i takovéto situace...

Tomášek našel brýle v červeném pouzdře. *„Hele, paní učitelko, tady něco je ...“* Otočil se na mne a říká: *„Jé, moje brýle!“* Já: *„Tomášku, to asi nebudou tvoje brýle. To budou brýle paní učitelky.“* Tomášek chvíli kouká, kýve tělem ze strany na stranu a pak říká: *„Ty brejle vůbec nejsou paní učitelky. Ty jsou totiž moje. Její takhle vůbec nevypadají.“* Paní učitelka: *„Tome, nesahej na ty brýle a dost!“* a schovává brýle do šuplíku ... Je zvláštní, že dítěti, které má kolem sebe spousty hraček, aut a panenek, padnou do očí obyčejné zapomenuté brýle. V případě Tomáška vůbec nebyly ohlášeny „nalezené“ brýle. Naopak - byly záhy přivlastněny, a to samotným Tomášem, který brýle nikdy nenesí. (Používá pouze kontaktní čočky.)

Nebo jeden případ zvědavosti ... Tomášek se na mne dívá a ptá se: *„Co si píšeš?“* Paní učitelka: *„Tomášku, ty jsi ale zvědavý jako babka.“* Tomáš: *„A ty jsi zvědavá jako dědek.“* Paní učitelka se na Tomáška káravě podívá, nic neříká a odchází. Tomáš: *„Ta paní učitelka pořád někde lítá.“* Paní učitelka tuto větu zaslechla, otevřela dveře a řekla: *„Tomášku, dávej pozor, aby ti jedna nepřilítla!“* ... Podle tohoto příkladu poznáváme, že děti si nemohou dovolovat to, co dospělí. Část tohoto vstoupení dítěte do rozhovoru dospělých bývá často opomenutím pozornosti ze strany vychovatele.

Ještě jednou bych chtěla napsat příklad z kulturních zákazů, o kterém jsem se již zmínila, nyní však z důvodu konečného komentáře paní uklízečky... Já: *„Aničko, řekni doma mamince, aby ti vyčistila ouška.“* Anička: *„A proč bych jí to měla říkat?“* Já: *„Protože by ti je měla vyčistit, abys je neměla špinavá. Špinavá ouška mají totiž jenom Šmudlové.“* Uklízečka, která přivezla svačinu, rozhovor vyslechla a ze srandy mi říká: *„Ty jsi ale Puntá, vid?“* V tu chvíli se toho děti chytly a volaly na mne jeden přes druhého: *„Ty jsi ale Puntá, vid? Ty jsi ale Puntá...“* Uklízečka: *„Tak děti, ale dost! To se nedělá. Když se dva dospělí spolu baví, děti mají být zticha.“* To byl příklad naší neopatrnosti, jež dala důvod dětem k tomuto pokřikování. Ono je někdy velice důležité neříkat před dětmi vše, co si myslíme. V tu chvíli mají totiž uši všude a to opravdu nejlépe ví vychovatelé a učitelé v mateřské školce. Nikdo by nevěřil, co se od dítěte v takové školce na rodiče dozvíte. A tak si pouze ověřujete, že dítě nepoví jen to, co neví ...

ZOBECNĚNÍ

... a na závěr ještě pár slov a myšlenek. Zákazy jako takové jsou součástí našeho života. Nejen světa dětí, ale i nás dospělých. V dospělém věku jsou zákazy často brány jako omezování a opravdu tomu tak někdy bývá. Je přeci směšné zakazovat dospělému člověku ... člověku, který ví, co chce, jde si za svým cílem a už na tomto světě nějaký ten pátek žije. Tyto zákazy v dospělosti jsou však trochu o něčem jiném, mají jiné funkce a jinak bývají přijímány. Chtěla bych se spíše vrátit k dětským zákazům ... **Jsou brány jako nutné zlo nebo přirozenost?**

Nutným zlem se stávají při špatné výchově. A určitě velice málo lidí bere zákazy jako zlo. Mnozí by možná řekli: *„Udělám něco pěkného, jsem pochválen. Provedu špatnost, jsem potrestán.“* Možná je tomu tak ... V případě, že nebudeme psát o pochvalách, neměli bychom psát ani o zákazech, protože zákazy i pochvaly jsou protiklady, které se vzájemně doplňují a jeden bez druhého by ztrácel význam.

Přirozenost zákazů je hlediskem přijatelnějším. Vždyť patří k výchově, jak jsme se právě přesvědčili. A často slyším o zakázaném jako o ovoci, které nejvíce chutná. Vždyť vzpomeňte si na své dětství. Které z vašich zážitků byly těmi nejkrásnějšími? Nebyly právě čerstvě zakázané? Ve chvíli, kdy padne zákaz, vědělo se, kam se půjde. I starší lidé, kteří vzpomínají, hovoří většinou o tom, co kdy provedli. Vždycky taková vzpomínka vykouzlí na vašich ústech úsměv. Není tedy právě v zákazech kouzlo dětství? Bylo by vůbec bez zákazů dětství dětstvím?

Když se na otázku zákazů podíváme z druhé strany, bylo by velice zajímavé, kdyby bylo vše dovoleno. Člověk by věděl, že může všechno a tak by ho vlastně nic nelákalo. Neříkám, že každého zákazy přitahují, ale mít vše dovoleno? To byehom byli vychováváni asi v jiném duchu, svět by vypadal trochu jinak. Možná by tím byla potlačena naše lidskost. Lidskost - vyhnout se špatností a mít smysl pro dobro a zlo. Mateřská škola je vlastně takovou malou „továrnou“ na morálku, na zvyk v cizím prostředí. A bránění dospělých dětem přece patří k dětskému světu, k jejich věku, k nim samým. Pokusme se někdy i přes nutnost všech zákazů a omezování splnit dětem jejich přání. Vstupujme do jejich života dětských her. Jen na nás záleží, jak dítě vychováme. Ale pouze na nás nezáleží, jak často budeme dětem bránit ...

... je zase pátek. Přicházím do mateřské školky, sedím na lavičce, zouvám si boty, kabát do ruky a chei zaklepat ... Všude ticho. Je šest hodin ráno a ze dveří, na kterých je nalepena velikánská beruška, se ozývá střídání dvou hlasů. První, tichý a téměř nesrozumitelný - dětský. Druhý - učitelčin, též tichý a špatně slyšitelný, zakončený otázkou určenou dítěti: „*Špunte, nebaví tě zákazy?*“ ... nevím, v jaké souvislosti byla otázka vyřčena. Víím jen, že zněla velice mile. Záhy se ozýval smích. Dětský i učitelčin ... Sedla jsem si zpátky na lavičku a v duchu jsem si myslela - jsou v životě chvíle, jež nemáme právo kazit...